

Halk Kütüphanelerinde Türk Bütçe Kanunlarıyla Verilen Ödeneklerin Analizi: 1973- 1990

Fahrettin Özdemirci *

I. GİRİŞ

Halk kütüphaneleri, toplumun bilgi edinme, kendini yetiştirme ve ömür boyu eğitimi sürdürme, eğlenme ve boş zamanlarını değerlendirme gibi çeşitli gereksinimlerini karşılamak için var olan bir kamu hizmet işletmesidir. Bunlar, kuruluşlarındaki amaçlara ulaşmak için iyi organize edilmiş olmalı ve yeterli mali kaynağa sahip bulunmalıdır. Aksi halde gerçekleştirme sorumluluğunu taşıdıkları çeşitli işlevleri başarmaları mümkün değildir.

Toplumun okumaya ve öğrenmeye olan gereksiniminin kaçınılmaz, halk kütüphanelerini de bir eğitim-kültür işletmesi olarak kabul ediyorsak ki, kabul etmek zorundayız, bu alana kamusal bir hizmet işletmesi olarak gereken yatırımları yapmak ve mali kaynağı ayırmak zorundayız.

Halk kütüphanelerinin gelişmesi ve topluma yararlı olması için, bu sorumluluğu üstlenen devlet onlara en iyi şekilde mali kaynak sağlanması kaçınılmazdır. Şunu da belirtelim ki, devletin kamusal mal ve hizmet sayılan bu etkinlikleri, üzerine bir görev olarak alması, onu en etkin bir biçimde yürütmek ve geliştirmek sorumluluğunu da üstlenmesini gerektirmektedir. Toplum, kamu hizmeti olan halk kütüphanelerinin zaman içinde niteliğinin yükseltilmesini ve geliştirilmesini devletten beklemek hakkına sahiptir. Halk kütüphanelerinin nitelik ve nicelik açısından toplumsal ve ekonomik kalkınma hedeflerine uygun olarak gelişip gelişmediğinin belirlenmesinde, bu alana yarılan ödeneklerde meydana gelen yapısal değişikliklerin incelenerek ortaya konulması son derece önem taşımaktadır. Ülkemizde halk kütüphanelerinin mali yönüyle ilgili araştırmalara ve özellikle mali analize fazla yer verilmemiştir.

Burada, halk kütüphanelerimize ayrılan mali kaynakların hangi sistem içerisinde nelerden sağlandığı gösterilerek analizi yapılacaktır.

Türkiye'deki halk kütüphanelerinin bütçe ödenekleri inceleme konusu yapılırken de, ülkemizin program bütçeye geçiş yılı olan 1973'den günümüze kadar alınmıştır. Çünkü bu yılda "Türk Bütçe Sistemi" önemli bir yapısal değişiklik geçirmiştir. 1973 yılından önce uygulanmakta olan "klasik bütçe sistemi"nde, bütçenin denk olması gerektiği ileri sürülmekte olup, bütçe denkliliği için; kamu giderlerinin (vergi, resim, harç gibi), normal kamu gelirleriyle karşılanması esas alınıyor, devlet bütçesi açısından, devlet gelirleri var olduğu oranda harcama yapılması düşüncesinden hareket ediliyordu.

Klasik bütçe uygulaması 1972 yılı sonuna kadar ülkemizde uygulanmıştır. Ülkemizde 1970 yılından itibaren yapılan hazırlıklardan sonra 1973 yılı bütçesinden başlanarak "program bütçe" uygulamasına geçilmiştir. Kaynakların plana uygun ve etkin olarak kullanılabilmesi zorunluluğu, klasik bütçe sisteminden program bütçe sistemine geçişi gerekli

* A.Ü. SBE Kütüphanecilik Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

1 Abdurrahman Akdoğan, Kamu Maliyesi. (Ankara: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1987), 291.

kılmıştır. Bu sistemin esası, devletin belirli hedeflere ulaşabilmesi amacıyla yaptığı hizmetlerin öncelik sırası içinde ve bütçeleme fonksiyonlar, programlar, faaliyet ve projeler esası içerisinde sınıflandırılmasına dayanmaktadır. Program bütçede; amaçların belirlenmesinden sonra, bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için yapılması gereken faaliyetlerin programlar halinde belirlenmesi yoluna gidilmektedir.²

"Program bütçe uygulaması, maliyet-fayda analizlerine büyük önem vermekte, bütçe olanaklarının en etkin düzeyde kullanımı bakımından mevcut alternatifler arasında en uygun seçimi zorunlu kılmaktadır."³

Türk Bütçe Sistemi'nde önemli bir yapısal değişiklik yaratan, kısaca özelliklerini ve tanımını verdiğimiz "program bütçe"ye geçişimi çalışmamız için bir başlangıç olarak ele alınmış ve o tarihten günümüze kadar, bütçe kanunlarıyla halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler inceleme konusu edilmiştir.

Bütçe kanunlarıyla halk kütüphanelerine ayrılan ödenekleri ele almamızın nedeni ise, halk kütüphanelerine ayrılan ödenekleri ele almamızın nedeni ise, halk kütüphaneleri için yapılan kesin harcamaları belirleme olanaklarının bulunamaması olmuştur. Her mali yıl bşında bütçe kanunlarıyla halk kütüphanelerinin bağlı olduğu kurumun bütçesi içinde halk kütüphanelerine ayrılan ödenekleri saptama olanakları vardır. Ancak, bütçe kesin hesaplarının bağlanması ve Meclis'te onaylanması bakanlıklar itibarıyla yapılmaktadır. Onun için her ne kadar halk kütüphanelerinin bağlı olduğu bakanlığın kesin harcamalarını belirlemek imkan dahilinde ise de, alt birimlerin kesin harcamalarını belirleme olanakları yoktur.

Halk kütüphanelerinin kesin harcamalarını belirlemedeki güçlük bizi, bütçe kanunlarıyla verilen ödenekleri inceleme ve analiz etmeye yöneltmiştir.

II. HALK KÜTÜPHANELERİNE BÜTÇE KANUNLARIYLA VERİLEN ÖDENEKLERLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

Halk kütüphanelerinin bağlı olduğu kurumlar bütçe kanunları itibarıyla şöyledir;

T.C. Başkanlık Kültür Müşetşarlığı, 1973-1974

T.C. Kültür Bakanlığı, 1975-1981

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982-1989

T.C. Kültür Bakanlığı, 1990

Araştırmamızın konusunu oluşturan "Halk Kütüphaneleri Ödenekleri", bağlı olduğu kurum içindeki hiyerarşik düzen izlenerek incelenmeye çalışılmış, genelden özele doğru gidilmiştir. 1973-1990 bütçe kanunlarında, bölüm, alt program, madde (faaliyet-Proje) isim ve kod numaralarında farklılıklar vardır. Bu farklılıklar halk kütüphanelerinin bağlı olduğu kurum içindeki bağlı olduğu birim, hatta birim içindeki yerinin sık sık değişikliğe uğraması şeklindedir. Bunun için tarafımızdan oluşturulan tablolarda, program, alt program, madde (faaliyet-proje) ve bunların kod numaraları, 1989 bütçe kanunlarındaki şekliyle gösterilmiştir.

Tabloların oluşturulmasında ve değerlendirilmesinde kolaylıklar sağlamak amacıyla aynı şeyi ifade eden, bölüm, alt program, madde (faaliyet-proje)'ler 1989 Bakanlık bütçesinde verildiği kod ve isimleriyle aşağıda gösterilmiştir.

² Akdoğan, Aynı, 295-296.

³ Akdoğan, Aynı, 296.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı				
(Program Bütçe Yapısı)				
Bölüm	Alt Program	Ödenek Türü	Madde (Faaliyet-Proje)	Harcama Kalemi
101				GENEL YÖNETİM ve DESTEK HİZM.
111				KÜLTÜR ve SANAT HİZMETLERİ
	01			Güzel Sanatların Gel. ve Tan.
	02			Fonetik Sahne Sanatları, Fikir ve Sanat Eserleri Hizmetleri
	03			Eski Eserler ve Müzecilik Hizm.
	04			Kütüphanecilik ve Yayın Hizm.
		1		
			001	Milli Kütüphane
			002	Genel Kütüphanecilik
				100 Personel Giderleri
				200 Yolluklar
				300 Hizmet Alımları
				400 Tüketim Mal. ve Malz. Alımları
				500 Demirbaş Alımları
				800 Diğer Ödemeler
			003	Baskı ve Yayın Hizmetleri
		2		
			001	Milli Kütüphane Hizm. Yat. Proj.
			002	Kütüphanecilik Hizm. Yat. Proj.
				600 Makina, Teçhizat ve Taşıt Alm.
				700 Yapı, Tesis ve Büyük Onar. Gid.
		3		
			602	Kütüp. Hiz. ile ilgili Kamulaştırmalar.
				900 Transferler
	05			Milli Folklor ve Arş. Hizm.
	06			Devlet Tiyat., Opera ve Bal. Hizm.
	07			Kültür Merkezleri Hizmetleri
112				ÜLKE TURİZMİNİN GEL. ve TAN. HİZMETLERİ
900				HİZMET PROG. DAĞITILMAYAN TRANSFERLER

Not: (1) Cari Harcamalar, (2) Yatırım Harcamaları, (3) Transferler

1973-1990 arası bütçe kanunlarında ödenekler ilk önce "lira" sonra "bin lira" daha sonra "milyon" olarak ifade edilmiştir. Çalışmamızda "bin lira" esas alınmıştır.

Bu incelemede;

Genel Bütçe'ye giren (ortalama otuz daire) kurumların harcamaları için "Genel Bütçe",

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu kurum için Bakanlık",

Halk kütüphanelerinin bağlı olduğu Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü için "Genel Müdürlük",

Bakanlık bütçe yapısı içinde Genel Kütüphanecilik madde (faaliyet-proje) olarak yer alan ifade yerine "Halk Kütüphaneleri" ibaresi kullanılmıştır.

Bu ayırım itibariyle ödeneklerin dökümü çıkarılarak, karşılaştırmalara olanak verecek şekilde tablolarda gösterilmeye çalışılmıştır. Hiyerarşik düzen içinde yukarıdan aşağıya "Halk Kütüphaneleri"nin ödeneklerinin yıllar itibariyle %'de artış ve oranları verilmiştir.

III. BÜTÇE KANUNLARINDAN ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Halk kütüphanelerimizin mali kaynakları devlet tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'de uygulanan bütçe konuları çerçevesinde her yıl belirli bir ödenek halk kütüphanelerine ayrılmıştır. Son bütçe kanunu itibariyle halk kütüphaneleri Türkiye'nin yönetim sistemi içinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak T.C. Kültür Bakanlığı teşkilatı içinde yer almıştır.

Burada, devlet teşkilatı içinde değişik zamanlarda, değişik bakanlıklara bağlı olan "Halk Kütüphaneleri"nin mali durumu hakkında karşılaştırmalı bilgiler verilmektedir.

Bütçe ödenekleriyle ilgili veriler, doğrudan T.C. Resmi Gazete'de yayınlanan "Bütçe Kanunları"ndan alınmıştır.

* 1990 yılı Bütçe Kanun'da "Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü" olarak geçmektedir. Bütçe Kanunu'nun kabulünden bir süre sonra yayımlar genel müdürlükten ayrılmıştır. Halk kütüphanelerinin bağlı olduğu genel müdürlük, "Kütüphaneler Genel Müdürlüğü" şeklinde düzenlenmiştir.

4 "1973 Yılı Bütçe Kanunu (1964)", T.C. Resmi Gazete, 14463; 1 Mart 1973, 103-108; "1974 Yılı Bütçe Kanunu (1823 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 14902; 1 Haziran 1974, 135-178; "1975 Yılı Bütçe Kanunu (1868 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 15164; 1 Mart 1975, 351-360; "1976 Yılı Bütçe Kanunu (1970 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 15315; 1 Mart 1976, 365-377; "1977 Yılı Bütçe Kanunu (2067 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 15865; 1 Mart 1977, 380-397; "1978 Yılı Bütçe Kanunu (2143 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 16215; 1 Mart 1978, 893-896; "1979 Yılı Bütçe Kanunu (2215 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 16565; 1 Mart 1979, 899-894; "1980 Yılı Bütçe Kanunu (2298 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 16916; 1 Mart 1980, 782-814; "1981 Mali Yılı Bütçe Kanunu (2415 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 17265; 28 Şubat 1981, 471-492; "1982 Mali Yılı Bütçe Kanunu (2628 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 17615; 24 Şubat 1982, 411-446; "1983 Mali Yılı Bütçe Kanunu (2761 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 17902; 18 Aralık 1982, 376-411; "1984 Mali Yılı Bütçe Kanunu (2953 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 18230 mük.; 23 Kasım 1983, 368-403; "1985 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3140 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 18622 mük.; 31 Aralık 1984, 198-212; "1986 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3242 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 18975 mük.; 31 Aralık 1985, 195-210; "1987 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3324 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 19327 mük.; 30 Aralık 1987, 190-207; "1988 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3425 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 19298 mük.; 28 Nisan 1988, 197-216; "1989 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3512 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 20033 mük.; 28 Aralık 1988, 187-202; "1990 Mali Yılı Bütçe Kanunu (3595 s.k.)", T.C. Resmi Gazete, 20388 mük.; 30 Aralık 1989, 144-152.

TABLO: 1

**GENEL BÜTÇE, BAKANLIK BÜTÇESİ, KÜLTÜR-SANAT HİZMETLERİ, GENEL MÜDÜRLÜK
HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİ - 1973-1990**
(1000 TL)

Mali Yıl	Genel Bütçe (1)	Bakanlık (2) Bütçesi	Kültür-Sanat (3) Hizm. Ödeneği	Genel Müd. (4) Ödeneği	Halk Küt. (5) Ödeneği
1973	61.453.023	306.509	81.403	81.403	50.341
1974	82.411.411	532.420	113.141	113.141	73.007
1975	107.680.515	541.404	130.343	120.343	84.553
1976	153.637.352	657.952	147.355	147.355	103.420
1977	229.692.989	946.966	493.089	194.695	154.316
1978	276.148.529	1.132.402	361.381	160.193	121.923
1979	409.430.671	2.485.120	1.062.028	413.086	333.818
1980	756.887.182	4.286.705	1.877.816	704.114	563.700
1981	1.540.965.037	6.593.215	3.774.643	1.524.493	771.384
1982	1.780.640.059	15.920.560	3.960.760	1.243.207	892.038
1983	2.558.902.500	24.014.000	11.448.853	1.679.871	1.318.428
1984	3.211.982.000	25.997.880	13.565.479	2.408.049	1.956.850
1985	5.412.082.040	34.328.500	21.585.182	3.319.053	2.839.898
1986	7.104.111.000	45.912.500	32.226.931	4.100.470	3.349.100
1987	10.885.686.000	62.504.00	44.226.467	6.460.613	4.975.751
1988	20.706.923.000	117.314.000	88.363.000	17.324.000	13.405.000
1989	32.733.446.000	187.959.000	145.453.000	30.144.000	24.391.000
1990	63.925.354.000	440.288.000	403.099.000	70.718.000	55.397.000

- (1) Genel Bütçeye giren ortalama otuz dairenin harcamalarının toplamı.
- (2) Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu kurumun bütçesi (1990'da kütüphaneler Genel Müdürlüğü oldu).
- (3) Bakanlık Bütçesi içinde yer alan 111-Kültür ve Sanat Hizmetleri bölümüne ayrılan ödenekler.
- (4) Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne ayrılan ödenekler.
- (5) Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü altında "Genel Kütüphanecilik" olarak yer alan madde (faaliyet-proje)'ye ayrılan ödenekler.

Genel bütçeye giren ortalama 30 dairenin harcamalarının toplamı ile genel bütçeye giren dairelerden olan T.C. Kültür Bakanlığı bütçesi ödenekleri yıllar itibarıyla 1. tablo'da verilmiştir. Daha sonra da, bakanlık bütçe ödenekleri içinde kültür ve sanat hizmetleri bölümüne, bu bölüm içinde yer alan kütüphanecilik ve yayın hizmetleri lat programına, bu alt program içinde de genel kütüphanecilik (halk kütüphaneleri) madde (faaliyet-proje)'sine verilen ödenekler yıllar itibarıyla buradaki tabloda gösterilmiştir. Bu tablo bize halk kütüphanelerine, bağlı olduğu kurumun program bütçesinin hiyerarşik yapısı içinde ayrılan ödeneklerin analiz ve değerlendirilmesinde temel olacaktır.

Burada; dökümü verilen genel bütçe, bakanlık, kültür-sanat hizmetleri, genel müdürlük ve halk kütüphaneleri ödeneklerinin yıllar itibarıyla %'de artışları gösterilmektedir.

Yüzde artışlara bir bütün olarak bakıldığında, genel bütçe, bakanlık kültür-sanat hizmetleri, genel müdürlük ve halk kütüphanelerinin ödeneklerinde istikrarlı bir artış olmadığı gibi, hiyerarşik düzen içinde, her bölümde sağlanan yüzde artışlar arasında da bir dengenin bulunmadığı görülmektedir. Bakanlık bütçe artışlarındaki düzensizliği büyük ölçüde yükümlendiği hizmetlerdeki değişikliklere bağlanmak gerekteyorsa de, halk

TABLO: 2

**GENEL BÜTÇE, BAKANLIK BÜTÇESİ, KÜLTÜR-SANAT HİZMETLERİ, GENEL MÜDÜRLÜK
HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNDEKİ % 'DE ARTIŞLAR**
(1000 TL)

Mali Yıl	Genel Bütçe	Bakanlık Bütçesi	Kültür-Sanat Hizm. Ödeneği	Genel Müd. Ödeneği	Halk Küt. Ödeneği
1973	% 100.00	% 100.00	% 100.00	% 100.00	% 100.00
1974	34.10	73.70	38.98	38.98	45.02
1975	30.66	1.68	15.20	15.20	16.08
1976	42.67	21.52	13.05	13.05	22.02
1977	49.50	43.92	166.76	32.12	49.21
1978	20.22	19.79	-8.06	-17.72	-20.99
1979	48.26	119.06	193.88	157.86	173.79
1980	84.86	72.49	76.81	70.45	68.86
1981	103.59	53.80	101.01	116.51	36.84
1982	15.55	141.46	4.93	-18.45	15.64
1983	43.70	50.83	189.05	35.12	47.79
1984	25.52	8.26	18.48	43.34	48.42
1985	68.49	32.04	59.11	37.83	45.12
1986	31.26	33.74	49.30	23.54	17.93
1987	53.23	36.13	37.33	57.55	48.56
1988	90.22	87.69	99.65	168.14	169.40
1989	58.07	60.21	64.60	74.00	81.95
1990	95.29	134.24	177.13	134.60	127.12

* Yüzde rakamlarının önünde bulunan (-) işareti bütçe ödeneklerindeki azalmaları göstermektedir.

kütüphaneleri için arılan ödeneklerin yüzde artışlarının düzensizliğini aynı şeye bağlamak olanaksızdır. Çünkü, her ne kadar bakanlığın yükümlendiği hizmetlerde değişimler olmuşsa da, bu hizmetler içinde sürekli olarak halk kütüphaneleri yer almıştır. Bunun için halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerdeki artışların, halk kütüphanelerinin sayılarındaki artışlar da dikkate alınarak yapılması gerekirdi. Oysa zaman zaman artış yerine azalma bile görülmektedir.

TABLO: 3

**HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDEMELERİNİN GENEL BÜTÇE
İÇİNDEKİ % 'DE ORANLARI - 1973-1990**

Mali Yıl	Genel Bütçe	Halk Kütüphanesi Ödeneği	Halk Kütüphaneleri Ödeneklerinin Genel Büt. İçindeki Yeri %'de Oranı
1973	61.453.023	50.341	% 0.08
1974	82.411.411	73.007	0.08
1975	107.680.515	84.553	0.07
1976	153.637.352	103.420	0.06
1977	229.692.989	154.316	0.06
1978	276.148.529	121.923	0.04
1979	409.430.671	333.818	0.08
1980	756.887.182	563.700	0.07
1981	1.540.965.037	771.384	0.05
1982	1.780.640.059	892.038	0.05
1983	2.558.902.500	1.318.428	0.05
1984	3.211.982.000	1.956.850	0.06
1985	5.412.082.040	2.839.898	0.05
1986	7.104.111.000	3.349.100	0.04
1987	10.885.686.000	4.975.751	0.04
1988	20.706.923.000	13.405.000	0.06
1989	32.733.446.000	24.391.000	0.07
1990	63.925.354.000	55.397.000	0.08

3.Tablo: Burada, halk kütüphanesi olarak ifade edilen ve bakanlık bütçesi içinde kültür-sanat hizmetleri bölümü altında kütüphanecilik ve yayın hizmetleri alt programı içinde yer alan genel kütüphanecilik madde (faaliyet-proje)sine ayrılan ödenegin, genel bütçe içindeki %'de oranı verilmiştir.

Halk kütüphanelerinin Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na bağlı olduğu 1973-74 yıllarında genel bütçeden yaklaşık olarak %0.08 oranında pay ayrılmıştır. Halk kütüphanelerinin 1975-1981 yılları arasında T.C. Kültür Bakanlığı'na bağlı olduğu bilinmektedir. Bu dönemde halk kütüphanelerinin, genel bütçeden aldığı pay sürekli olarak azalma göstermiştir. Yaklaşık olarak; 1975'te %0.07 iken, 1976'da ve 1977'de %0.6'ya, 1978'de de %0.04'e kadar inmiş, 1979'da % 0.08'e çıktığı görülmüş, ancak 1980'de tekrar azalmaya başlayarak, yaklaşık %0.07'ye, 1981'de ise % 0.05'e kadar düşmüştür. 1982-1989 yılları arasında halk kütüphaneleri artık T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlıdır. Bu dönemde de halk kütüphanelerinin, genel bütçeden aldıkları paylarda fazla bir artışın olmadığı, aksine bazen azalma olduğu görülür. 1982-1983 yıllarında bu oran yaklaşık %0.05 olmuştur. Bu düşüş 1986-87'de de sürmüş ve yaklaşık olarak %0.04'e inmiştir. 1988'de ise yaklaşık olarak %0.06, 1989'da % 0.07 olarak görülmüştür. 1990 yılında halk kütüphaneleri 1975-81 yıllarında olduğu gibi tekrar Turizm Bakanlığından ayrılan Kültür Bakanlığı'na bağlı duruma gelmiştir. Bu yalnız iki bakanlığın ayrılmasından doğan bir durumdur. Bu yılda ise halk kütüphaneleri genel bütçeden yaklaşık %0.08 oranında bir payın ayrıldığı kendini göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında, halk kütüphanelerinin genel bütçeden sürekli azalan oranlarda pay alabildikleri gözlenmiştir. Ancak 1988 yılından itibaren her yıl 0.01 oranında artışlarla farklı bir görünüm almaktadır. Bununla beraber halk kütüphaneleri genel bütçeden alabildikleri paylarda 1973-1974 yılındaki orana ancak 1990 yılında tekrar ulaşabilmiştir.

TABLO: 4

**GENEL BÜTÇE, BAKANLIK BÜTÇESİ, KÜLTÜR-SANAT HİZMETLERİ, GENEL MÜDÜRLÜK
HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNDEKİ % 'DE ORANLARI - 1973-1990**

Mali Yıl	Bakanlık Bütçesi	Kültür-Sanat Hız. Ödenęi	Genel Müd. Ödenęi	Halk Küt. Ödenęi
1973	% 0.49	% 0.13	% 0.13	% 0.08
1974	0.64	0.13	0.13	0.08
1975	0.50	0.12	0.12	0.07
1976	0.42	0.09	0.09	0.06
1977	0.41	0.17	0.08	0.06
1978	0.41	0.13	0.05	0.04
1979	0.60	0.25	0.10	0.08
1980	0.56	0.24	0.09	0.07
1981	0.42	0.24	0.09	0.05
1982	0.80	0.22	0.06	0.05
1983	0.93	0.44	0.06	0.05
1984	0.80	0.42	0.07	0.06
1985	0.63	0.39	0.06	0.05
1986	0.64	0.45	0.05	0.04
1987	0.57	0.40	0.05	0.04
1988	0.56	0.42	0.08	0.06
1989	0.57	0.44	0.09	0.07
1990	0.68	0.63	0.11	0.08

4.Tablo: Halk kütüphanelerinin bağlı olduğu Bakanlığın, genel bütçeye giren dairelerin toplam ödeneklerinden aldığı pay ile kültür-sanat hizmetleri, kütüphanecilik yayın hizmetleri ve halk kütüphanelerinin genel bütçeden aldıkları yapılar burada, bir arada gösterilmiştir. Yüzde artışlarda olduğu gibi, genel bütçeden her birinin aldığı paylarda bir istikrar söz konusu değildir. Bu da, ilgili birimlere ayrılan ödeneğin rastgele belirlendiğini göstermektedir. Halk kütüphanelerinin sayılarının her yıl az da olsa artmasına rağmen, genel bütçeden aldığı paylar düzenli artış göstermediği gibi, zaman zaman azalmıştır.

TABLO: 5

**HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNİN BAKANLIK BÜTÇESİ İÇİNDEKİ
% 'DE ORANI - 1973-1990**

(1.000 TL.)

Mali Yıl	Bakanlık Bütçesi	Halk Küt. Ödeneği	Halk. Küt. Öden. Bakanlık Bütçesi İçindeki % 'de Oranı
1973	306.509	50.341	% 16.42
1974	532.420	73.007	13.71
1975	541.404	84.553	15.65
1976	657.952	103.420	15.71
1977	946.966	154.316	16.29
1978	1.132.402	121.923	10.74
1979	2.485.120	333.818	13.43
1980	4.286.705	563.700	13.15
1981	6.593.215	771.384	11.69
1982	15.920.560	892.038	0.56
1983	24.014.000	1.318.428	0.54
1984	25.997.880	1.956.850	0.75
1985	34.328.500	2.839.898	0.82
1986	45.912.500	3.349.100	0.72
1987	62.504.00	4.975.751	0.79
1988	117.314.000	13.405.000	11.42
1989	187.959.000	24.391.000	12.97
1990	440.288.000	55.397.000	12.58

5. Tablo: Halk kütüphaneleri olarak ifade edilen ve Bakanlık bütçesinde kültür-sanat hizmetleri bölümü altında kütüphanecilik ve yayın hizmetleri içinde yer alan genel kütüphanecilik madde (faaliyet-proje)sine ayrılan ödeneğin, bakanlık bütçesi içindeki yüzde oranı verilmiştir.

Burada bakanlık bütçesi içinde halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerin oranlarına bakılırken, halk kütüphanelerinin bağlı olduğu kurumlar itibarıyla ele almak gerekiyor. Çünkü halk kütüphanelerinin bağlı olduğu kurumun yükümlendiği hizmetlerdeki farklılıklar, halk kütüphanelerinin bu kurumların bütçelerinden aldıkları ödenek oranlarını da etkilemiştir.

1973-74 yıllarında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na bağlı olan halk kütüphaneleri, bu kurumun bütçesinde yaklaşık olarak 1973'te % 16.42, 1974'te ise % 13.71 oranında pay almıştır.

1975-81 yılları arasında halk kütüphaneleri Kültür Bakanlığı yönteminde. Bu dönemde halk kütüphaneleri, bağlı olduğu kurumun bütçesinden yaklaşık olarak, 1975'te % 15.65, 1976'da %15.71, 1977'de % 16.29, 1978'de 10.74, 1979'da % 13.43, 1980'de ise % 13.15, 1981'de de % 11.69'luk oranlarda pay almıştır. Genelde bu döneme bakıldığında, iki yıl dışında Bakanlık bütçesinden halk kütüphanelerinin aldığı oran sürekli azal-

mıştır.

1982-1989 yılları arasında halk kütüphaneleri, Kültür ile Turizm Bakanlıklarının birleştirilmesinden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı içinde yer almıştır. Halk kütüphaneleri ödeneklerinin bu bakanlık içindeki oranları ise yaklaşık olarak, 1982'de % 0.75, 1985'te de % 0.82'ye çıkmasına karşın, 1986'da tekrar % 0.72'ye düşmüş, 1987'de % 0.79 olmuştur. 1988'de % 11.42, 1989'da %12.97 oranında bir pay Bakanlık bütçesinden halk kütüphanelerine ayrılmıştır.

1990 yılında, bir bakanlık olarak örgütlenen kültür ve turizm işlerinin ayrı ayrı bakanlıklar haline getirilmesi ile Kültür Bakanlığı yeniden düzenlenmiştir. Ancak turizm işlerinin ayrılmasından başka Kültür Bakanlığı'nın örgütlenmesinde bütçe kanununun çıktığı sıralarda hiç bir değişiklik yapılmamıştır. Daha sonra yayın işleri Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nden ayrılarak, halk kütüphanelerinin bağlı olduğu makam Kütüphaneler Genel Müdürlüğü şekline dönüştürülmüştür. Bu yılda da halk kütüphaneleri Bakanlık bütçesinden bir önceki yıla göre farklı oran alamamış, hatta azalmıştır. Oysa yaklaşık 5 12.58 olarak görünen bu oranan daha fazla olması beklenirdi. Çünkü turizm işlerinin ayrılmasıyla Bakanlık bütçesindeki rakamsal büyüklük otomatikman azalmaktaydı. Buna karşın halk kütüphanelerinde bir değişiklik söz konusu değildir. Bu durumda halk kütüphanelerinin Bakanlık bütçesinden aldığı oranın büyümesi gerekirdi. Bu da bize halk kütüphanelerinin Bakanlık bütçesinden, Bakanlık bütçesinde sağlanan artış oranında pay alamadığını göstermektedir.

TABLO: 6

**GENEL BÜTÇE, BAKANLIK BÜTÇESİ, KÜLTÜR-SANAT HİZMETLERİ, GENEL MÜDÜRLÜK
HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNİN % 'DE ORANLARI - 1973-90**

Mali Yıl	Kültür-Sanat Hizm. Ödeneği	Genel Müd. Ödeneği	Halk Küt. Ödeneği
1973	% 26.55	% 16.42	% 16.42
1974	21.25	21.25	13.71
1975	24.07	24.07	15.65
1976	22.30	22.39	15.71
1977	41.51	20.55	16.29
1978	31.85	14.12	10.74
1979	42.73	16.62	13.43
1980	43.80	16.42	13.15
1981	57.25	23.12	11.69
1982	24.87	0.78	0.56
1983	47.67	0.69	0.54
1984	52.17	0.92	0.75
1985	62.87	0.96	0.82
1986	70.19	0.89	0.72
1987	70.80	10.33	0.79
1988	75.32	14.76	11.42
1989	77.39	16.03	12.97
1990	91.55	16.06	12.58

6.Tablo: Kültür-sanat hizmetleri, genel müdürlük ve halk kütüphaneleri ödeneklerinin, Bakanlık bütçesi içindeki oranları yıllar itibarıyla toplu olarak burada gösterilmiştir.

Gerek genel müdürlük ve gerekse halk kütüphanelerinin, Bakanlık bütçesinden aldıkları paylarda düzenli bir gelişme yoktur. Genel müdürlüğün ve halk kütüphaneleri-

nin, Bakanlık bütçesinden aldıkları paylarda 1982'de oluşan düşüşlük, bu yıl Kültür ile Turizm Bakanlıklarının birleşmesinden kaynaklanmaktadır. İki Bakanlığın birleşmesinden kaynaklanan ödenek büyüklüğü, ilgili birimlerin aldıkları payın küçük görünmesine neden olmakla birlikte, bu yılda her iki birime ayrılan ödeneklerde azalma olduğu görülmektedir. Yani Kültür ile Turizm Bakanlıklarının birleşmesinden halk kütüphaneleri zarar görmüşlerdir. Bunu, aynı yılın yüzde artış oranına baktığımızda da görmekteyiz. Çünkü bir yıl önceye göre en az artış 1982'de olmuştur.

TABLO: 7

HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDEMELERİNİN KÜLTÜR -SANAT HİZMETLERİ
ÖDENEĞİ İÇİNDEKİ % 'DE ORANLARI - 1973-1990
 (1000 TL)

Mali Yıl	Kültür -Sanat	Halk Kütüphanesi Ödeneği	Halk Kütüphaneleri Ödeneklerinin Kültür-Sanat Hizm. İçindeki %'de Oranı
1973	81.403	50.341	% 61.85
1974	113.141	73.007	64.52
1975	130.343	84.553	65.02
1976	147.355	103.420	70.18
1977	393.089	154.316	39.25
1978	361.381	121.923	33.73
1979	1.062.028	333.818	31.43
1980	1.877.816	563.700	30.01
1981	3.774.643	771.384	20.43
1982	3.960.760	892.038	22.52
1983	11.448.853	1.318.428	11.51
1984	13.565.479	1.956.850	14.42
1985	21.585.182	2.839.898	13.15
1986	32.226.931	3.349.100	10.39
1987	44.258.467	4.975.751	11.24
1988	88.363.000	13.405.000	15.17
1989	145.453.000	24.391.000	16.76
1990	403.099.000	55.397.000	13.74

7. Tablo: Bu tabloda, halk kütüphaneleri olarak ifade edilen ve Bakanlık bütçesinden kültür-sanat hizmetleri bölümü altında kütüphanecilik ve yayın hizmetleri alt programı içinde yer alan genel kütüphanecilik madde (faaliyet-proje)sine ayrılan ödeneklerin, kültür-sanat hizmetleri içindeki yüzde oranları gösterilmiştir.

Burada halk kütüphanelerinin kültür-sanat hizmetleri ödeneklerinden aldıkları paylardaki yıllar itibarıyla oluşan büyük farklılıklar, kültür-sanat hizmetlerindeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır.

1973-1976 yılları arasında Milli Kütüphane, halk kütüphaneleri ve yayın hizmetlerinden oluşan kültür-sanat hizmetleri bölümünden halk kütüphaneleri yaklaşık olarak, 1973'te % 61.85, 1974'te % 64.52, 1975'de % 65.02, 1976'da ise % 70.18'lik oranlarda pay almıştır.

1977-79 yıllarında kültür-sanat hizmetleri üç alt programdan oluşuyordu. Bu yıllarda da halk kütüphaneleri, kültür-sanat hizmetlerinden yaklaşık olarak, 1977'de % 39.25, 1978'de % 33.73, 1979'da ise % 31.43 gibi azalan oranlarda pay alabilmişlerdir.

1980-1982 yıllarında kültür-sanat hizmetlerine iki alt program daha eklenerek beş alt programa çıkarılmıştır. Bu dönemde halk kütüphanelerine ayrılan oranlar ise yaklaşık olarak şöyledir; 1980'de % 30.01, 1981'de % 20.43, 1982'de ise % 22.52 olmuştur.

1983-1990 yılları arasında ise kültür-sanat hizmetleri yedi alt programdan oluşmak-

tadır. Halk kütüphanelerine de bu bölümden yaklaşık olarak, 1983'te % 11.51, 1984'te % 14.42, 1985'de % 13.15, 1986'da % 10.39, 1987'de ise 11.24, 1988'de % 15.17, 1989'da % 16.76, 1990'da da % 13.74 oranlarında pay ayrılmıştır.

Halk kütüphanelerinin, kültür-sanat hizmetleri ödeneğinden aldığı oranlar incelenirken hizmetlerdeki değişiklikler dikkate alınmalıdır. Çünkü kültür-sanat hizmetlerine sürekli alt hizmet programlarının eklenmesi, bu bölüme ayrılan ödeneklerin yükselmesine neden olmuş, buna karşın halk kütüphaneleri ödeneklerindeki yetersiz artışlar (2. tablo), kültür-sanat hizmetlerinden halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerin oran olarak küçülmesine ve hem de azalmasına neden olmuştur.

HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNİN GENEL MÜDÜRLÜK TABLO: 8
ÖDENEKLERİ İÇİNDEKİ %'DE ORANI - 1973-1990

(1.000 TL)

Mali yıl	Genel Müd. Ödeneği	Halk Küt. Ödeneği	Halk Kütüphaneleri Öden. Genel Müd. Öden. İçindeki %de Oranı
1973	81.403	50.341	61.85
1974	113.141	73.007	64.52
1975	130.343	84.553	65.02
1976	147.355	103.420	70.18
1977	194.695	154.316	79.26
1978	160.193	121.923	76.11
1979	413.086	333.818	80.81
1980	704.114	563.709	80.05
1981	1.524.493	771.384	50.59
1982	1.243.207	892.038	71.75
1983	1.679.871	1.318.428	78.48
1984	2.408.049	1.956.850	81.26
1985	3.319.053	2.839.878	81.56
1986	4.100.470	3.349.100	81.67
1987	6.460.613	4.975.751	70.01
1988	17.324.000	13.405.000	77.37
1989	30.144.000	24.391.000	80.91
1990	70.718.000	55.397.000	78.33

8. Tablo: Burada da, Bakanlık bütçesi içerisinde, kültür-sanat hizmetleri bölümü altında, kütüphanecilik ve yayın hizmetleri alt programının üç madde (faaliyet-proje)sinden biri olarak yer alan ve halk kütüphaneleri olarak ifade ettiğimiz genel kütüphanecilik ödeneklerinin genel müdürlük ödeneği içindeki yüzde oranları gösterilmiştir.

Genel müdürlük olarak ifade ettiğimiz kütüphanecilik ve yayın hizmetleri alt programı içinde "halk kütüphaneleri" hep var olmuştur. Ancak genel müdür'lüğün hizmetleri yalnız halk kütüphanelerinden ibaret değildir. Milli kütüphane, halk kütüphaneleri ve yayın hizmetlerinden oluşmaktadır. Yalnız 1977-1982 yıllarında, genel müdürlüğün hizmet alanı içinde yayın hizmetleri yer almamıştır. Onun için tablodaki verileri değerlendiren bunun dikkate alınması gerekmektedir.

1973-76 yılları arasında genel müdürlük, üç hizmet biriminden oluşmaktadır. Bu dönemde halk kütüphaneleri, genel müdürlük ödeneğinden yaklaşık olarak, 1973'te % 61.85, 1974'te % 64.52, 1975'te % 65.02, 1976'da ise % 70.18 şeklinde artan oranlarda pay almışlardır.

Genel müdürlük ödeneklerinin Milli Kütüphane ile halk kütüphaneleri arasında yaşlaştığı 1977-1982 yılları arasında halk kütüphaneleri, genel müdürlük ödeğinin yak-

laşık olarak, 1977'de % 79.26'sın, 1978'de % 76.11'ini, 1979'da % 80.81'ini, 1980'de % 80.05'ini, 1981'de ise % 50.59'unu, 1982'de % 71.75'ini, 1981'de ise % 50. 59'unu, 1982'de de % 71.75'ini almıştır.

Yayın hizmetlerinin tekrar genel müdürlük hizmet alanına girdiği 1983-90 yılları arasında ise halk kütüphanelerine, genel müdürlük ödeneginden yaklaşık olarak, 1983'te 5 78.48, 1984'te % 81.26, 1985'te % 80.91, 1990'da da % 78.73 oranlarında ödenekler ayrılmıştır.

Doğal olarak genel müdürlük hizmet alanı içine giren üç faaliyetten en geniş kapsamlı olanı halk kütüphaneleridir. Bunun içinde, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğünün kendi harcamalarının da olduğu düşünülürse en yüksek oranı, halk kütüphaneleri olarak ifade ettiğimiz genel kütüphanecilik hizmetlerinin alması hiç de şaşırtıcı değildir.

Bakanlık bütçesinin hiyerarşik olarak analiz ve değerlendirmesini yaparken, Bakanlık içinde ve hatta kültür-sanat hizmetleri içinde halk kütüphaneleri ödeneklerinin fazla bir yer tutmadığını gördük. Bundan sonraki tablolarda da, halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerin, ödenek türü itibariyle ve daha sonra harcama kalemlerinin analiz ve değerlendirmesi yapılacaktır.

TABLO: 9

HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİNİN ÖDENEK TÜRÜ İTİBARIYLA DAĞILIMI VE %'DE ORANLARI (1000 TL)

Mali yıl	Halk kütüp. Ödenekleri	1/002 Cari Öden.	2/002 Yatırım Öd.	3/603 Transfer Öd.	Halk Küt. Öd. 1/002'nin %'de Oranı	Halk Küt. Öd. 2/002'nin %'de Oranı	Halk Küt.Öd. 3/603'ün % Oranı
1973	50.341	35.806	35.806	2.000	% 71.12	% 24.90	% 3.97
1974	73.007	56.312	15.975	720	77.13	21.80	0.98
1975	84.553	61.454	23.099	-xx	72.52	27.25	-
1976	103.420	69.820	30.535	3.065	67.51	29.52	2.96
1977	154.316	71.100	70.050	13.166	46.07	45.39	8.53
1978	121.923	62.091	49.000	9.932	51.66	40.18	8.14
1979	333.818	224.273	89.545	-xx	73.17	26.82	-
1980	563.709	472.709	91.000	-xx	83.85	16.14	-
1981	771.384	647.384	124.000	-xx	83.92	16.07	-
1982	892.038	807.038	85.000	-xx	90.47	9.52	-
1983	1.318.428	1.176.428	142.000	-xx	89.22	10.77	-
1984	1.956.850	1.556.850	350.000	50.000	79.55	17.88	2.55
1985	2.839.898	2.169.898	550.000	120.000	76.40	19.36	4.22
1986	3.349.100	2.624.100	650.000	75.000	78.35	19.40	2.23
1987	4.975.751	3.275.751	1.400.000	300.000	65.83	28.13	6.02
1988	13.405.000	6.855.000	6.150.000	400.000	51.13	45.87	2.98
1989	24.391.000	11.285.000	12.806.000	300.000	46.26	52.50	0.12
1990	55.397.000	29.867.000	22.530.000	-xx	53.91	46.08	-

9. Tablo: Burada, halk kütüphanelerine ayrılmış olan toplam ödenegın, cari, yatırım ve transfer ödenekleri olarak dağılımı gösterilmiştir. Bundan amaç, ödenek türü itibariyle halk kütüphanelerine ayrılan miktarları karşılaştırılabilmektir. Ayrılan ödenekler yüzde oranlarla da ifade edilerek, ödenek türleri arasında karşılaştırma yapmak daha da kolaylaşmıştır.

Transfer ödenegı dikkate alınmadığında, halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler,

cari ve yatırım olarak iki kısımda ele alındığı görülmektedir. Genelde cari ödenekler her zaman en fazla oranı almıştır. Yatırım ödenekleri ise, hep ikinci planda olagelmıştır. Bununla beraber, iki ödenek türü arasında, ödeneğin yapılmasında (1982'de olduğu gibi, cari ödenek % 90.47, yatırım ödeneği % 9.52) oranlarda büyük farklılıklar olduğu gibi, iki ödenek türünün, ödeneği paylaşmaları (1988'de olduğu gibi, cari ödenek % 51.13, yatırım ödeneği % 45.87) birbirlerine çok yakın oranlarda olmuştur.

Ödenek türlerinin, harcama kalemleri itibariyle yıllara göre dağılımı bundan sonraki tablolarda gösterilecektir.

TABLO: 10

HALK KÜTÜPHANELERİ CARİ ÖDENEKLERİ (1/002) HARCAMA KALEMLERİ TABLOSU (1.000TL)

Mali Yıl	Halk Küt. Cari Ödenekleri (1/002)	100	200	300	400	500	800
1973	35.806	28.724	142	1.306	4.699	920	17
1974	56.312	47.879	152	2.580	5.221	486	10
1975	61.454	52.416	121	2.133	6.216	468	100
1976	69.820	57.322	121	2.499	9.478	450	04
1977	71.100	49.873	230	3.385	16.370	1.182	60
1978	62.991	31.626	280	7.055	20.870	3.100	60
1979	244.273	199.374	230	8.234	34.260	2.100	75
1980	472.709	398.102	1.270	12.278	54.850	6.150	59
1981	647.384	532.770	1.364	18.562	83.458	11.200	30
1982	807.038	652.299	1.650	29.101	96.758	26.700	530
1983	1.176.478	960.853	2.200	45.950	125.800	4.500	1.125
1984	1.556.850	1.265.027	400	61.992	168.702	55.000	2.129
1985	2.169.898	1.806.469	5.100	86.200	210.000	60.000	2.129
1986	2.624.100	2.077.500	10.000	119.100	341.500	72.000	4.000
1987	3.275.751	2.605.751	12.000	140.000	425.000	85.000	8.000
1988	6.855.000	5.735.000	30.000	368.000	595.000	115.000	12.000
1989	11.285.000	9.419.000	65.000	500.000	1.106.000	165.000	30.000
1990	29.867.000	25.822.000	70.000	810.000	2.850.000	200.000	115.000

10. Tablo: Halk kütüphaneleri cari ödeneklerinin, harcama kalemleri itibariyle dağılımını gösteren bu tablo bize, en büyük ödeneğin (100) personel harcamalarına gittiğini göstermektedir. Bunu, (400) tüketim malları ve malzeme alımları izlemektedir ki, kütüphane yayın alımları da büyük ölçüde bu kalemden karşılanmaktadır. Harcama kalemlerine ayrılan ödeneklerin yıllar itibariyle artışlarını gösteren 11. tabloya bakıldığında da en hızlı artışı personel ödeneklerinin oluşturduğu görülür. Yine halk kütüphaneleri ödenekleri içinde harcama kalemlerinin yüzde oranlarını gösteren 12. tablo da bize, halk kütüphaneleri ödeneklerinin % 80'inin personele ayrıldığını göstermektedir. Geriye kalan % 20'lik gibi bir oran, beş harcama kalemi arasında paylaşılmış durumdadır. Yani halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerdeki büyüklüğü, personel giderleri oluşturmaktadır. Kütüphanelerin, dermelerinin ve hizmetlerinin geliştirilmesine ayrılan ödenekler çok kısıtlı durumda kalmaktadır.

Halk kütüphanelerinin, bu ödeneklerle geliştirilip yaygınlaştırılmaları mümkün değildir. Sayıları 830'u bulan halk kütüphanelerinin, bu ödeneklerle toplumun gereksinimlerine cevap verecek düzeye getirilmeleri çok zor görülmektedir.

TABLO: 11

HALK KÜTÜPHANELERİ CARİ ÖDENEKLERİ (1/002) HARCAMA KALEMLERİNİ YÜZDE ARTIŞLARI

Mali Yıl	Halk Küt. Cari Ödenekleri (1/002)	100	200	300	400	500	800
1973	%100.00	%100.00	%100.00	%100.00	%100.00	%100.00	%100.00
1974	57.26	66.88	7.04	97.54	11.10	-49.13	-41.17
1975	9.13	9.35	-20.39	-17.32	19.05	00.00	1000.00
1976	13.61	8.73	00.00	14.81	52.47	3.84	-99.99
1977	1.83	-12.99	90.08	38.21	72.71	162.66	00.00
1978	-11.40	-36.58	21.73	108.41	27.48	162.26	00.00
1979	287.79	530.41	-17.86	16.71	64.15	-32.25	25.00
1980	93.51	99.67	452.17	49.11	60.09	192.85	-21.33
1981	36.95	33.82	7.40	51.18	52.15	82.11	-49.15
1982	24.66	22.43	20.96	56.77	15.93	138.39	1766.66
1983	45.77	47.30	33.33	57.89	30.01	51.68	112.26
1984	32.33	31.65	81.81	34.91	34.10	35.80	89.24
1985	39.37	42.80	27.50	39.05	24.27	9.09	00.00
1986	20.93	15.00	96.07	38.14	62.61	20.00	87.88
1987	24.83	25.42	20.00	17.54	24.45	18.05	100.00
1988	109.26	120.09	150.00	162.85	40.00	35.29	50.00
1989	64.62	64.23	166.66	35.86	85.88	43.47	150.00
1990	164.66	174.14	0.76	62.00	157.68	21.21	283.33

TABLO: 12

HALK KÜTÜPHANELERİ CARİ ÖDENEKLERİ İÇİNDE HARCAMA KALEMLERİ TABLOSU

Mali Yıl	Halk Küt. Cari Ödenekleri (1/002)	100	200	300	400	500	800
1973	35.806	80.21	0.39	3.64	13.12	2.56	0.04
1974	56.312	85.02	0.26	4.58	9.27	0.83	0.01
1975	61.454	85.29	0.19	3.47	10.01	0.76	0.16
1976	69.820	82.09	0.17	3.50	13.57	0.64	0.00
1977	71.100	70.14	0.32	4.76	23.02	1.66	0.84
1978	62.991	50.20	4.45	11.20	33.13	4.92	0.95
1979	244.273	81.61	0.94	3.37	14.02	0.85	0.30
1980	472.709	84.21	0.26	2.59	11.60	1.30	0.12
1981	647.384	82.29	0.21	2.86	12.89	1.73	0.04
1982	807.038	80.82	0.20	3.60	11.98	3.30	0.65
1983	1.176.478	81.67	0.18	3.90	11.30	3.44	0.95
1984	1.556.850	81.25	0.25	3.98	10.83	3.53	0.13
1985	2.169.898	83.25	0.23	3.97	9.67	2.76	0.98
1986	2.624.100	79.17	0.38	4.53	13.01	2.74	0.15
1987	3.275.751	79.54	0.36	4.27	12.97	2.59	0.24
1988	6.855.000	83.66	0.43	5.36	8.67	1.67	0.17
1989	11.285.000	83.46	0.57	4.43	9.80	1.46	0.26
1990	29.867.000	86.45	0.23	2.71	9.54	0.66	0.38

TABLO: 13

HALK KÜTÜPHANELERİ YATIRIM ÖDENEKLERİ (2/002) HARCAMA KALEMLERİ TABLOSU

Mali Yıl	Halk Küt.Yatır ödenekleri (2/002)	100	300	400	600	700	800
1973	12.535	-	-	-	3.300	9.235	-
1974	15.975	-	100	-	1.795	10.080	-
1975	23.099	-	-	-	4.725	18.374	-
1976	30.535	-	1.500	-	3.950	25.085	-
1977	70.050	1.800	1.300	-	6.250	60.700	-
1978	49.000	2.800	300	-	8.250	37.650	-
1979	89.545	-	430	-	45.000	44.115	-
1980	91.000	-	-	-	25.000	66.000	2.000
1981	124.000	-	-	-	40.000	84.000	-
1982	85.000	-	-	-	52.000	33.000	-
1983	142.000	-	-	-	58.000	84.000	-
1984	350.000	-	-	-	130.000	220.000	-
1985	550.000	-	-	-	167.000	383.000	-
1986	650.000	-	-	-	158.000	492.000	-
1987	1.400.000	-	-	-	420.000	980.000	-
1988	6.150.000	1.495.000	90.000	-	750.000	3.815.000	-
1989	12.806.000	-	265.000	4.344.000	2.700.000	5.497.000	-
1990	25.530.000	-	2.550.000	4.650.000	6.000.000	12.330.000	-

13. Tablo: Halk kütüphaneleri yatırım ödeneklerinin harcama kalemleri itibarıyla dağılımını göstermektedir. Yatırım ödeneklerinin, genellikle ve sürekli olarak, makina, teçhizat ve taşıt alımları ile yapı, tesis ve büyük onarımlar için ayrıldığı görülmekle beraber, bazı yıllarda yatırım ödenekleri içinde personel, hizmet alımları ve diğer ödeneklerin yer aldığı gözlenmektedir. Burada da, büyük miktarın, yapı, tesis ve büyük onarımlar için ayrıldığı ortaya çıkmaktadır.

TABLO: 14

HALK KÜTÜPHANELERİNİN (100-200) ve (900) HARCAMA KALEMLERİ TOPLU DAĞILIMI VE HALK KÜTÜPHANELERİ ÖDENEKLERİ İÇİNDEKİ YÜZDE ORANLARI

Mali yıl	Halk kütüp. ödenekleri	100-200 Harca kal. toplamı	300-800 transf kal. toplamı	900 transf. ödenekleri	Halk Küt.Öd içinde (100-200) % 'de Oranı	Halk Küt. Öd. içinde (300-800) % 'de Oranı	Halk Küt.Öd. içinde (900) % Oranı
1973	50.341	28.886	19.477	2.000	% 57.38	% 38.69	% 3.97
1974	73.007	48.031	24.254	720	65.78	33.22	0.98
1975	84.553	52.537	32.016	-xx	62.13	37.86	-
1976	103.420	57.443	42.912	3.065	55.52	41.49	2.96
1977	154.316	51.903	89.247	13.166	33.63	57.83	8.53
1978	121.923	34.706	77.285	9.932	28.46	63.38	8.14
1979	333.818	199.604	134.214	-xx	59.79	40.20	-
1980	563.709	399.372	164.337	-xx	70.84	29.15	-
1981	771.384	534.134	237.250	-xx	69.24	30.75	-
1982	892.038	653.949	238.089	-xx	73.30	26.69	-
1983	1.318.428	963.053	355.375	-xx	73.04	26.95	-
1984	1.956.850	1.269.057	637.823	50.000	64.85	32.59	2.55
1985	2.839.898	1.811.569	908.329	120.000	63.78	31.98	4.22
1986	3.349.100	2.087.500	1.186.600	75.000	62.33	35.43	2.23
1987	4.975.751	2.617.751	2.058.000	300.000	52.61	41.36	6.02
1988	13.405.000	7.260.000	5.715.000	400.000	54.15	42.85	2.98
1989	24.391.000	9.484.000	14.607.000	300.000	38.88	59.88	1.22
1990	55.397.000	25.392.000	29.505.000	-xx	46.73	53.26	-

14. Tablo: Halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler, burada cari, yatırım ayrımı yapılmaksızın iki bölümde toplandı. Birinci bölüm; personel ile yolluk ödeneklerinin toplamından oluştu. Birinci bölüm; personel ile yolluk ödeneklerinin toplamından oluştu. İkinci bölüm ise; hizmet alımları, tüketim malları-malzeme alımları, demirbaş alımları, diğer ödemeler, makina-teçhizat-taşıt alımları ve yapı-tesis-büyük onarım giderlerinden oluştu. Böylece halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler, iki bölümde toplandı.

Burada, halk kütüphaneleri ödeneklerinin yaklaşık 3/2'sini personel giderlerinin oluşturduğu gözlenmektedir. Kalan yaklaşık 3/1'lik kısım ise, halk kütüphanelerinin diğer tüm gereksinimleri için ayrılmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Genel değerlendirme

Genel bütçe, Bakanlık bütçesi ile Bakanlık bütçesi içinde yer alan halk kütüphaneleri ödeneklerinin yüzde artışlarına bakıldığında (2. tablo), genel bütçe, Bakanlık ve halk kütüphaneleri bütçe ödeneklerindeki artışlar arasında bir denge ya da uyumun söz konusu olmadığı görülür.

Genel bütçe ödeneklerinde, 1973-1990 yılları arasında bir önceki yıla göre en yüksek artış 1981 yılında yaklaşık % 103.59, buna karşın bakanlık ödeneğindeki artış ise yaklaşık % 53.80, halk kütüphaneleri ödeneklerinde ise yaklaşık % 36.84 olmuştur. Genel bütçede en az artışın olduğu yıl ise 1982'dir. Bu yılda, genel bütçe bir önceki yıla göre yaklaşık % 15.55, Bakanlık bütçesi yaklaşık % 141.46, halk kütüphaneleri ödeneklerinde ise yaklaşık % 15.64 oranında artış gösterilmiştir. Burada gözlenen, Bakanlık bütçesindeki yüksek artış 1982 yılında Kültür ile Turizm Bakanlıklarının birleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmalarımızın sınırlarını oluşturan 1973-1990 yılları arasında, halk kütüphaneleri çeşitli yıllarda üç bakanlık içinde yer almıştır:

a) Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1973-74 : Halk kütüphanelerinin, genel bütçeden en yüksek payı aldığı 1973-74 yıllarında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na bağlıdır. Bu yıllarda halk kütüphaneleri genel bütçeden yaklaşık olarak, 1973'te % 0.08 ve 1974'te % 0.08 oranlarında pay almışlardır. (3. tablo)

b) T.C. Kültür Bakanlığı 1975-1981: Halk kütüphaneleri 1975-1981 yılları arasında T.C. Kültür Bakanlığı'na bağlıdır.

Bu dönemde, genel bütçe içinde Bakanlık bütçesinin yüzde oranlarına bakıldığında 1975'ten 1978'e kadar azalma olmuş, 1979'da çok az da olsa bir yükselme gözlenirken tekrar azalmaya başlamıştır. (4. tablo). Genel olarak bu yıllar arasına bakıldığında; Bakanlık ödeneğinin, genel bütçe içindeki yüzde oranları sürekli bir şekilde düşmüştür. Aynı istikrarsızlığı, Bakanlık bütçe ödeneği içinde halk kütüphaneleri ödeneğinin yüzde oranlarında da görmekteyiz. (5. Tablo).

Bu dönemde, halk kütüphaneleri bütçe ödenekleri, 1978 yılındaki % 29.99'luk bir azalma dışında diğer yıllarda sürekli artmıştır. Ancak bu artışların yüzde oranlarındaki dengesizlik daima var olmuştur. (2. tablo).

T.C. Kültür Bakanlığı (1975-1981) döneminde, halk kütüphaneleri ödeneğinin, Bakanlık ödeneği içindeki oranları ile yüzde artışlarına birlikte bakıldığında; halk kütüpha-

neleri ödeneklerinin, Bakanlık bütçesi içindeki yüzde oranları sürekli azalmakta, buna karşın yıllar itibarıyla artışlar gözlenmektedir. Burada şu gerçek ortaya çıkmaktadır ki, Bakanlık bütçesindeki artışlar, aynı oranda halk kütüphaneleri ödeneklerine yansımaktadır. Halk kütüphanelerine ayrılan ödeneklerde bir artış olduğu gözlenmekle beraber, sürekli olarak bakanlık bütçesinden aldığı pay azalmaktadır.

c) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1982-1989: Halk kütüphaneleri 1982-1989 yılları arasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlıdır.

Bu dönemin, halk kütüphaneleri için çok iyi olduğu söylenemez. Zira bu dönemde iki Bakanlığın birleşmesinden dolayı, 1982 yılında Bakanlık bütçesinin bir önceki yıla göre yaklaşık % 141.46 oranında arttığı gözlenir. Bunun nedeni çok açıktır. Ancak halk kütüphaneleri ödeneklerinin aynı yılda artışı ise, önceki yıllara göre çok daha az olup, yaklaşık % 15.64 olarak gerçekleşmiştir. (2. tablo).

Bakanlığın bu dönemde, genel bütçeden aldığı pay her ne kadar ilk yıl, bir önceki yıla göre iki katına çıkmışsa da, bu iki bakanlığın birleşmesinden ileri gelmiştir. Bu oran, sonraki yıllarda azalmaya başlamıştır. (4. tablo). Kültür Bakanlığı iken 1980'de genel bütçeden yaklaşık % 0.56 pay alırken, 1982'de iki Bakanlığın birleşmesinden oluşan Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak da, 1988'de genel bütçeden ayrılan pay yine %56'dır.

1982-1989 döneminde, halk kütüphanelerinin, Bakanlık bütçesinden aldığı paydaki istikrarsızlık devam etmekle beraber, oranlarda büyük ölçüde küçülme vardır. (5. tablo). Bu küçülme iki Bakanlığın birleşmesinden doğan, bir bütçe ödeneği büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Zira bu dönemde de halk kütüphaneleri ödenekleri sürekli yüzde artışlar göstermiştir. (2. tablo).

Halk kütüphanelerinin tekrar Kültür Bakanlığı bünyesinde yer aldığı 1990 yılında da önceki yıllardan farklı bir durum söz konusu değildir.

Her üç dönemde ve 1990 yılında da halk kütüphaneleri ödenekleri açısından düzenli artışlar sağlanamamış, tesadüfi ödenekler ayrılmıştır. zira bu alanda oluşturulmuş bir politika söz konusu değildir. Halk kütüphaneleri mali politikası oluşturma yolunda da bir çaba yoktur.

Bakanlık bütçe ödeneği içinde en büyük payı alan "kültür-sanat hizmetleri" bölümüdür. İkinci sırada "turizm ve tanıtma" gelmektedir.

Zaten Bakanlık iki ayrı hizmet sektöründen oluşmaktadır. Ancak burada şu husus gözardı edilmemelidir. Kültür ve sanat hizmetlerinin bir geliri söz konusu değildir. Turizm ve tanıtma bir hizmet sektörü olmakla beraber, tesislerinden sağladığı gelirleriyle de kâr getiren bir sektördür. Özde birbirleriyle bağdaşmayan iki sektör bir çatı altında toplanmıştır. Bu durum 1990 yılında T.C. Kültür Bakanlığı'nın Turizm'den ayrılmasıyla giderilmiş oldu. Ancak bu daha önce de yapılmıştı. 1975-1981 yılları arasında T.C. Kültür Bakanlığı vardı, 1982'de Turizm Bakanlığı ile birleştirilmişti. 1990'a kadar halk kütüphaneleri T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak etkinliklerini sürdürdü. Belirtildiği gibi 1990 yılında turizm işleri ile kültür ileri ayrı Bakanlıklar olarak yeniden düzenlendi. Önemli olan şekilde değişiklikler değil, kültüre ve özellikle "halk kütüphaneleri"ne bakış açısındaki değişiklikler.

Bakanlığın en geniş ve yurdun her köşesinde teşkilatlanmış kesimi, bir genel müdürlüğe bağlı olan halk kütüphanelerinin de içinde yer aldığı kültür-sanat hizmetleridir.

Bu alana ayrılan ödenekler rakam olarak fazla gözükse bile yapılan iş ve verilen hizmetleri dikkate alınacak olursa, bunun çok yetersiz kaldığı ortaya çıkar.

"Kültür ve Sanat Hizmetleri" içinde "Kütüphanecilik ve Yayın Hizmetleri"nin aldığı pay ise, yedi ayrı alt program arasında müze ve tiyatro hizmetlerinden sonra üçüncü sırada gelmektedir.

Halk kütüphaneleri Bütçe Ödenekleri: Bakanlık bütçe ödenegi içinde, halk kütüphaneleri ödeneklerinin oranlarındaki farklılıklar, Bakanlık örgütlenmesindeki değişimlerden ileri gelmektedir. Ancak temelde halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler tesbit edilmiştir. (1. tablo). Bu ödeneklerin yüzde artışları ve genel bütçe içindeki oranları 1973-1990 yılların itibariyle izlenebilir. (2. ve 3. tablo). Bütçe ödenekleri büyüdükçe, halk kütüphaneleri ödeneklerinin oranı küçülmektedir. Halk kütüphaneleri ödeneklerinde yıllar itibariyle artışlar görülmekteyse de, bu enflasyondan dolayı ortaya çıkan bütçe ödenek büyüklüklerinden kaynaklanmaktadır.

Halk kütüphaneleri ödenekleri, üç ödenek türü altında bütçe kanunlarında yer almıştır. Cari ödenekler, yatırım ödenekleri ve transfer ödenekleridir. Bunların da halk kütüphaneleri ödenekleri içindeki oranları belirlenmiştir. Yatırım harcamalarında istikrarlı bir artış sağlanamazken, hatta azalırken, 1983'ten itibaren dikkati çeken miktarlarda artışlar olmuştur. Bunun nedeni, kütüphaneye materyal alımının da yayıtım harcamalarından yapılması ilkesinin benimsenmesidir. Cari ödeneklerdeki artışlar büyük ölçüde personel ücretlerinden kaynaklanmaktadır. Taransfer ödeneklerinin kütüphaneler için bir yararı söz konusu değildir. bazı yıllarda bu alana ödenk dahi konmamıştır. (9. tablo).

Halk kütüphaneleri ödenekleri içinde en yüksek oranın cari ödenekler almaktadır. Cari ödenekler içinde de en yüksek oranı personel giderleri oluşturmaktadır. Bu yollar da dahil edildiğinde ortalama halk kütüphaneleri cari ödeneklerinin % 80'ini personel harcamalarına gitmektedir. Yani kütüphanelerin harcamaları için ortalama % 20'lik bir oran cari ödeneklerden ancak kalabilmektedir. (10., 11., 12. tablolar).

Yatırım ödenekleri içinde de en büyük oranı, makina, teçhizat ve taşıt alımları oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında, yatırım ödeneklerinin iki alana (harcama kalemine) ayrıldığı görülür. Bunlar; makina, teçhizat ve taşıt alımları ile yapı, tesis ve büyük onarım giderleridir. Bu ikisi dışında, bazı yıllarda personel ile hizmet alımları için de az da olsa ödenekler konmuştur. (13. tablo).

Halk kütüphanelerine ayrılan üç ödenek türünde bulunan aynı harcama kalemleri bir araya toplandığında, yine en yüksek oranın, ortalama % 60-65'inin personele ayrıldığı, taransferlerin de ortalama % 5 olduğu görülür. Bu durumda, tüm diğer harcama kalemlerinin toplam ortalama oranı % 30-35'dir. (14. tablo). Bunun bakanlık ve genel bütçe içindeki oranını düşünürsek, çok az olduğu görülecektir.

Halk kütüphanelerine yeterli mali kaynağın ayrılmaması ve ayrılan mali kaynakların dağılımı ve kullanımında planlama yapılmaması gerçekleri tam olarak ortaya koyma olanağını da yok etmiştir. Dileğimiz bundan sonra halk kütüphaneleri bütçelerinin daha iyi değerlendirmeye tabi tutulmasıdır.

Öte yandan, Kültür Bakanlığı olsun, Devlet Planlama Teşkilatı olsun halk kütüphaneleri için kısa, orta ve uzun dönemli ve gerçekçi bir politika oluşturmalıdır.

Milli bir halk kütüphaneleri politikası, en azından planlama tanımına uygun ola-

rak, neyin ne zaman, ne miktar ve nitelikte, hangi araçlar kullanılarak üretileceğini ortaya koyacaktır. Bu tür bir halk kütüphanesi politikası henüz oluşmamıştır.

Sonuç olarak inceleme, Türkiye’de halk kütüphanelerinin mali açıdan tüm nüfusa hizmet verecek şekilde desteklenmediğini göstermektedir. Halk kütüphanelerine ayrılan ödenekler çok yetersiz durumdadır. Bu yetersiz ödeneklerle halk kütüphanelerinin geliştirilmesi olanaksızdır.

Kütüphanecilik Eğitimi Planlaması -II-

Ar. Gör. Oya Gürdal *

Çalışmanın ilk bölümünde İnsan-Eğitim-Üniversite-Bilim-Kütüphane Etkileşimi, Eğitim planlaması, Yüksek Öğretimde Planlama ve Kütüphanecilik Eğitimi Planlaması değerlendirilmiştir. Bu yazıda, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü için Kütüphanecilik Eğitimi Planlaması'nda durum saptaması yapılacak gereksinimler, hedefler ve öncelikler sunulmaya çalışılacaktır.(**) Yazının I. bölümünde insana yeniden ulaşma çabası yönünde gelişim gösteren bilgi hizmetlerinin, uygulanabilir gerçekliğini gösterme sorumluluğunu kütüphanecilerin taşıdığı vurgulanmıştır. Ve görüşlerimizi, mesleğe yönelik uygulanabilir ya da uygulanması zor olacağı düşünülen gerçeklerin oluşum çabası da yine biz kütüphanecilerin görevi; bilişimciler ya da enformatikacılar değil" cümlesiyle bağlanmıştır. Toplumumuzdaki yanlış kütüphane anlayışını gösteren henüz edindiğimiz bilgi üzerine bu açıklamayı yapma gereksinimini duymuştuk.

Bilginin toplanmasından kullanıcıya erişimine dek geçen süreçte özellikle bilgi teknolojisinin yeni ürünlerinden yararlanma aşamasında, bilişim uzmanları gibi diğer meslek uzmanlarıyla kütüphanecilerin sorumlulukları paylaşılabilir. Ancak bunları yerine getirme görevi bütünüyle bilişim uzmanlarına bırakılmaz.

Endüstriyel enformasyon konusunda yaptığımız tez çalışması sırasında, sanayii bilgilendirme amacıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'nin bir veri tabanı geliştirdiği haberi oldukça sevindirdi. Haberin içeriğini öğrenmek için, TOBB'nin Bilgi İşlem Merkezi'nde veri tabanının oluşturulmasında ve kullanımında çalışan analiz programcısı ile görüşüldü¹. Böylesine önemli bir çalışmanın gerçekleşmesi ve daha önemli aşaması sayılacak bu bilginin yayımı için kütüphane ile işbirliğinin katkısı kuşkusuz değerlendirilmiş olmalı, sorusuna verilen yanıt ne yazık ki "HAYIR" idi. "Neden Hayır?" sorusuna karşılık ise kütüphanelerin işlevlerinin farklı olduğu idi. Kütüphaneden bütünüyle bağımsız geliştirilmiş bir veritabanının erişeceği kullanıcı kitlesinin büyük bilgiden yararlanma etkinliğinin ne olacağı düşündürücü.

A.Ü. DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ KÜTÜPHANECİLİK BÖLÜMÜ İÇİN BİR UYGULAMA TASLAĞI

A.Ü. Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1953'te "Enstitü" olarak kurulmuş, 1954-55 Şubatı'nda öğretime başlamıştır. 1960 yılında ise "Kürsü" haline getirildi. 1954-55 Akademik Yılı'ndan başlayarak 1963-64 dönemi sonuna dek dokuz yabancı öğretim üyesi ve uzman, yönetici ya da öğretici kimliği, bu birimde görev aldılar.²

* A.Ü. DTCF Kütüphanecilik Bölümü.

¹ TOBB Analiz Programcısı Mustafa Çıtıl ile yapılan görüşme. (14.8.1990-TOBB)

² Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü XXV. Yıl Anı Kitabı; 1954-55/1979-80 (Ankara, AÜ,1981)

** Gelecek sayıda A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Anabilim Dalı için Ders Programı Taslağı sunulacaktır.